

XIII. kolokvium mladých jazykovedcov

Kolokviá mladých jazykovedcov organizované Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri SAV majú bohatú tradíciu (porov. správy z jednotlivých ročníkov v Kultúre slova, Slovenskej reči a v Jazykovednom zápisníku). Zborníky z týchto stretnutí s príznačným názvom *Varia* poskytujú mladým jazykovedcom, asistentom, doktorandom, ale aj študentom dôležitú publikačnú platformu, ba čo viac: pre viacerých z nich sa tieto zborníky stávajú dôležitým publikačným odrazovým mostíkom do „veľkej“ lingvistiky. V dňoch 3. – 5. decembra 2003 sa v Modre-Piesku uskutočnilo už trináste pokračovanie kolokvialistických stretnutí mladých jazykovedcov, ktoré na predchádzajúce ročníky nadviazalo napríklad aj svojimi tradičnými konferenčnými prerokovaniami: priestory chaty Meopty v modranskom okolí, žiadne paralelné sekcie a pomerne veľký počet účastníkov, čo núti organizátorov vymedziť časový limit pre jedného referujúceho na desať minút – referent teda musí v maximálnej miere zhrnúť svoje vystúpenie; takto „ušetrený“ čas sa potom ponecháva na diskusiu.

Prvý, výsostne dámsky blok otvorila *Zdeňka Opavská* (Praha), ktorá hovorila o populárnom spôsobe tvorenia slov kumuláciou morfém, slúžiacom na vyjadrenie veľmi veľkej alebo malej kvantity a intenzity pomenúvaného javu (napr. *super-extra-mega-giga-hyper majáles*). *Marie Bízová* (Olomouc) sa zaoberala slovom *Boh* a jeho výskytom v Kosmasovej kronike. *Joanna Mielczareková* (Toruń) predniesla výsledky analýzy staročeského textu, v ktorom ju zaujali najmä vývinové zmeny a stav skloňovania čísloviek. *Katarzyna Nowakowska* (Toruń) sa zaoberala fungovaním jerov v cyrilskom evanjeliári zo 16. stor. a *Alicja Zagunová* (Toruń) analyzovala rukopisné cirkevnoslovanské preklady Jána Chryzostoma, uložené v národnej knižnici vo Varšave.

V dialektologicko-onomastickom bloku *Miroslav Hovančík* (Bratislava) predstavil niektoré špecifiká vo frazeológii nárečí stredného Spiša, *Martin Chochol* (Bratislava) sústredil svoju pozornosť na morfológickú rovinu zemplínskych nárečí a *Tomáš Bánik* (Nitra) pri opise lexiky horehronskeho nárečia poukázal na vplyv valašského a nemeckého etnika na lexikálny systém týchto nárečí. *Július Lomenčík* (B. Bystrica) využil etnografickú metódu na priblíženie terminológie sklárskej výroby v Málinci a jej adaptácie v miestnom nárečí. *Jaromír Krško* (B. Bystrica) vo svojom príspevku predstavil projekt spracovania hydrony-

mie na Slovensku a problémy spojené s niektorými mikroštruktúrnymi vzťahmi pri koncipovaní hydronymického heslára. *Ján Bauko* (Nitra) sa v príspevku Mikro-oronymá Súľovských skál venoval problematike pomenúvania skalolezeckých trás v komunikácii skalolezcov a *Hana Matěnová* (Brno) priblížila ustalo vanie novodobého antroponymického systému v českých historických dokumentoch.

Ďalšie referáty sa niesli v štylisticko-textologickom duchu. *Michaela Laš-ťovičková* (Praha) analyzovala modlitby, ktoré sa používali a používajú pri obrade žehnania vína v katolíckej cirkvi v Čechách. *Mariana Vargová* (Nitra) charakterizovala jazyk slovenskej biblickej drámy 20. stor. v dielach P. O. Hviezdoslava a J. Silana. *Slavomíra Glovňová* (Nitra) sa dotkla problematiky jazyka súčasnej slovenskej prózy. *Zuzana Tuhárska* (B. Bystrica) porovnala najnovšie poznatky pri analýze odborného textu s tradičnými postupmi. *Marián Macho* (Nitra) opísal mechanizmus, ako slovenskí politici v komunikácii v médiách využívajú (a zneužívajú) opakovanie, pričom viaceré ich repliky sa takýmto spôsobom stávajú stereotypnými až fráзовitými.

Osobitný blok, v ktorom vystúpili najmä členovia Oddelenia Slovenského národného korpusu (ďalej SNK) Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, bol venovaný korpusovej lingvistike. *Martin Šmotlák* (Bratislava) v korpusovom „úvodníku“ demonštroval prácu so SNK, predstavil webovú stránku a súčasné možnosti využitia SNK. *Alexander Horák* (Bratislava) priblížil teoretické východiská prípravy morfológického tagsetu pre SNK. Na jeho referát nadviazala *Lucia Gianitsová* (Bratislava), ktorá sa zaoberala praktickými otázkami morfológického značkovania slovenského jazykového materiálu. *Radovan Garabík* (Bratislava) prezentoval možnosti využitia multilingválneho korpusu počítačových termínov a *Marek Grác* (Brno) predstavil *ajku* – morfológický analyzátor pre slovenčinu, vyvíjaný na Fakulte informatiky Masarykovej univerzity v Brne.

Mimoriadne obsadené boli tohto roku bloky referátov, v ktorých sa autori zaoberali porovnávacou jazykovedou a jazykovými kontaktmi v najširšom zmysle slova. *Fabian Kaulfürst* (Lipsko) zo širšieho kultúrno-demograficko-jazykovedného pohľadu predstavil lužickú srbčinu, západoslovanský jazyk s najmenším počtom používateľov. Na jeho referát nadviazal *Dalibor Sokolovič* (Belehrad) s príspevkom o jazykovom plánovaní v Lužici. *Božana Niševa* (Praha) porovnávala neologické slovtvorné synonymá v českom a bulharskom jazyku médií a *Daša Sloviková* (B. Bystrica) sa na príklade fónickej roviny zaoberala používaním jazyka v slovensko-poľskom jazykovom pohraničí.

V kolokvialistickom prezentovaní výskumov z oblasti jazykových kontaktov má tradične svoje nezastupiteľné miesto reflexia vzájomných slovensko-českých vzťahov, čo sa odrazilo vo viacerých referátoch. *Marián Sloboda* (Praha) v príspevku Rytmičké zákon a nefonologické kráčení v češtině a slovenštině informoval o

svojom minivýskume z oblasti suprasegmentálnej roviny. Príspevok *Jany Patinkovej* (Trnava) bol zameraný na súčasnú jazykovú situáciu v obci Vrbovce na česko-slovenskom pohraničí (vplyv češtiny na slovenčinu v bežnej komunikácii). Ovládaním slovenčiny u českých a češtiny u slovenských študentov na zvukovej, lexikálnej a ortografickej úrovni sa zaoberali *Michaela Čornejová* (Brno) (Čeština dnešních slovenských studentů) a *Renáta Mračníková* s *Michaelou Palcutovou* (Bratislava) (Slovenčina dnešních českých studentov). Odznali aj príspevky zaoberajúce sa fungovaním slovenčiny za hranicami nášho štátu: *Sándor János Tóth* (Békéscsaba) priblížil čiastkové výsledky výskumu používania slovenčiny v Békešskej župe, ktorý je súčasťou projektu zameriavajúceho sa na „Život“ slovenčiny v Maďarsku na všetkých typoch škôl, *Zuzana Týrová* (Nový Sad) skúmala sociolingvistické podmienky pri preberaní cudzích jazykových prvkov (na príklade germanizmov, hungarizmov a srbizmov v jazyku vojvodinských Slovákov).

Viacere referáty sa týkali konfrontačnej lingvistiky so zameraním na anglický jazyk. *Petra Jesenská* (B. Bystrica) vo všeobecnej rovine poukázala na internacionálny status dnešnej angličtiny, porovnávajúc jej uplatnenie s funkciami, ktoré v minulosti plnila latinčina. *Marta Kadorová* (Žilina) sa zaoberala dynamickým charakterom frázových slovies (na anglicko-slovenskom lexikálnom materiáli). *Danica Maleková* (Žilina) porovnávala anglické a slovenské právnické texty a využívanie opisných slovesných foriem v prekladoch z angličtiny, *Barbora Budíková* (Brno) analyzovala rozdiely vo formulovaní otázok pri bežnom a krížovom výsluchu svedkov v americkom súdnictve a *Jan Chovanec* (Brno) priblížil obraz Francúzska a francúzskeho prezidenta F. Mitteranda v britskom bulvárnom denníku *The Sun* v súvislosti s postojom Francúzska k vojne v Iraku.

V osobitnej sekcii odznali príspevky zaoberajúce sa komunikáciou mládeže a lingvodidaktické príspevky. Trojreferát o výskume žiackeho a študentského slangu na Morave pripravili kolegovia z Olomouca: *Kamila Vodrážková* (úvodné všeobecné poznámky), *Ivana Rumpelová* (používanie slangizmov) a *Tomáš Kráčmar* (používanie vulgarizmov). *Vendula Kůtová* (Olomouc) hodnotila učebnice českého jazyka z jednotlivých vydavateľstiev podľa stupňa náročnosti učiva. Otázka didaktiky českého jazyka zo všeobecnolingvistického hľadiska zaujala *Radka Čecha* (Olomouc). Veľmi podnetným z teoretického i praktického hľadiska sa ukázal spoločný referát *Petry Rakšányiovej* a *Melindy Huszárovej* (Bratislava), v ktorom sa autorky zamerali na uplatnenie gramatických hier vo výučbe nemčiny, zdôrazňujúc efektívnosť nových, komunikatívno-hravých metód pri vyučovaní cudzieho jazyka. Problematiku variantnosti slovenských priezvisk zakončených na *-o* s ohľadom na školskú prax predstavila *Alžbeta Ríšová* (B. Bystrica). *Helena Ivoríková* (Bratislava) hovorila o pripravovanej webovej stránke

na vyučovanie slovenčiny ako cudzieho jazyka a *Janka Pišová* (Trnava) skúmala fungovanie didaktického štýlu v odbornej komunikácii.

K tematickej profilácii tohtoročného kolokvia veľkou mierou prispeli aj referáty z iných oblastí výskumu. Na detské slová v operačných komunikačných aktoch sa sústredila *Zuzana Ondráčková-Hlavatá* (Žilina); *Anna Gálisová* (B. Bystrica) pokračovala vo „svojej“ téme z oblasti výskumu jazykových prejavov abuzérov psychotropných látok, tentoraz sa zamerala na expresivitu ako prejav subjektivity a kreativity. V centre pozornosti *Pavly Šmídovej-Kochovej* (Praha) sa ocitol fenomén internacionalizácie, ktorý skúmala na materiáli iniciálových skratiek v češtine. *Nicol Janočková* (Bratislava) analyzovala problematiku identifikácie slovnodruhovej odvodenosti desubstantívnych slovies. *Martin Ološtiak* (Prešov) kolokvialistov oboznámil s prípravou posmrtného vydania knihy J. Furdíka *Slovenská slovtvorba* a *Alexandra Gerlaková* (B. Bystrica) naznačila východiskové body pri výskume posesívnosti v slovenčine.

V poslednom bloku *Juraj Mihálik* (Bratislava) predstavil arabskú lexikografiu, jej históriu, osobitosti, metodológiu a najznámejších predstaviteľov. *Martin Machata* (Bratislava) načrtnol jazykovú situáciu v dnešnom Chorvátsku, úlohu, postavenie a formovanie spisovnej chorvátčiny, jej vzťah k nárečiam a inovačné procesy prebiehajúce v jej lexike. *Andrea Rafayová* (Bratislava) na bohatom dokladovom materiáli charakterizovala adherentný typ expresívnosti v súčasnej slovenčine. *Martina Ivanová* (Prešov) sa v metodologicky závažnom príspevku venovala analýze statických významov primárne dynamických slovies, ktoré vznikli metonymickými a metaforickými významovými posunmi. *Ladislav Janovec* (Praha) pripomenul jeden zaujímavý, vo viacerých aspektoch kreatívny, v konkrétnych realizáciách neraz okazionálny, avšak dôležitý spôsob obohacovania slovnej zásoby – defrazeologické tvorenie nových lexikálnych jednotiek. *Kateřina Málková* (Gent) z rôznych hľadísk charakterizovala české binominálne jednotky so spojkou *a*, plodne využívajúc možnosti získavania jazykového materiálu z databázy Českého národného korpusu. *Marcel Olšiak* (Nitra) v intonologickom príspevku poukázal na štylisticko-komunikačné potencie v intonácii oznamovacích viet. Na slovensko-poľské jazykové, sociálne a kultúrne kontakty upriamil pozornosť *Peter Karpinský* (Prešov) prostredníctvom analýzy historického materiálu zo Spiša a *Michal Dvorecký* (Nitra) osvetlil otázku lexikografického spracovania archeologickej terminológie. V záverečnom referáte kolokvia sa *Barbora Krylová* (Praha) sústredila na možnosti a obmedzenia výskumu pragmatického aspektu latinčiny ako mŕtveho jazyka.

Pri celkovom hodnotení trinásteho kolokvia mladých jazykovedcov možno vyzdvihnúť prinajmenšom tieto skutočnosti:

Široký diapazón otázok, ktorým jazykovedná mladá venuje pozornosť: fonetika a fonológia, morfológia, lexikológia, derivatológia, lexikografia, odborná terminológia, štylistika, dialektológia, socio- a pragmalingvistika, korpusová lingvistika, porovnávací a kontaktná lingvistika, lingvodidaktika a i. – v ich rámci množstvo rozmanitých tematických okruhov analyzovaných cez prizmu synchronie, ale aj diachronie, a to všetko na pozadí výskumu vo viacerých „-istikách“: slavistika (slovakistika, bohemistika, kroatistika a i.), anglistika, germanistika, arabistika, klasická filológia.

Lingvistické problémy sa neriešia len v úzko vymedzenom teoreticko-metodologickom rozhraní jazykovedy, ale aj v spolupráci s inými vednými odbormi. Takýmto spôsobom sa aj u mladých jazykovedcov pestuje nevyhnutnosť širšieho, interdisciplinárneho pohľadu na skúmané problémy. Ako veľmi inšpiratívna sa v tejto súvislosti ukazuje tendencia, že kolokviá prestávajú byť doménou (ak vôbec niekedy boli) len a len lingvisticky vyškolených odborníkov, ale na kolokviálnych stretnutiach sa zúčastňujú aj primárne nelingvisti (tohto roku to boli informatici a odborník z oblasti archeológie).

Kolokvium nie je v úplnosti záležitosťou najmladšej jazykovednej generácie. Každoročne sa chodia s kolokvialistami podeliť o svoje odborné vedomosti, poradiť, ale aj povzbudiť ich do ďalšej práce skúsení majstri lingvistického remesla: tentoraz to boli PhDr. K. Buzássyová, prof. M. Dudok a PhDr. M. Šimková.

Je dobré, že kolokvium si naďalej zachováva status medzinárodného konferenčného fóra. Tento rok sa na ňom zúčastnili mladí vedci zo Slovenska (39), Českej republiky (17), Poľska (3), Srbska a Čiernej Hory (2), Maďarska (1), Nemecka (1) a Bulharska (1). Zároveň popri dlhoročných účastníkoch možno vyzdvihnúť to, že 13. kolokvium privítalo mnohé nové tváre, čo tiež v istom zmysle svedčí o dynamickom charaktere tohto podujatia.

Napokon, ale nie na poslednom mieste, autor tejto správy by sa chcel za všetkých účastníkov poďakovať organizátorom podujatia, a to nielen všeobecne inštitúciám, Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV a Jazykovednému ústavu Ľ. Štúra SAV, ktoré nad kolokviami permanentne držia ochranné krídla, ale aj konkrétnym osobám, predovšetkým M. Šimkovej, L. Gianitsovej a A. Horákovi za „čiernu robotu“, skrývajúcu sa za organizáciu akéhokoľvek vedeckého podujatia. V nadväznosti na špecifiká kolokvií sa chceme poďakovať napríklad za schopnosť zostaviť konferenčný program do relatívne homogénnych blokov a sekcií, čo je pri rozmanitosti kolokviálnych príspevkov neľahká záležitosť. V neposlednom rade vítame predsavzatie organizátorov urýchlene pripraviť do tlače konferenčné zborníky, čo sa týka nielen tohtoročného, ale aj predchádzajúcich dvoch ročníkov.

Na záver: Kto na kolokviu bol, ten vie, že nejde len o „obyčajnú“ vedeckú konferenciu. Kolokviá v sebe saturujú do veľkej miery neformálne stretnutia zástupcov

mladej jazykovednej generácie, ktorá sa „učí“ prezentovať vlastné odborné názory, argumentovať, diskutovať, ale i polemizovať. A každé ďalšie stretnutie svedčí o opodstatnenosti naďalej organizovať podujatia tohto druhu. V každom prípade, aj tohtoročné kolokvium dokázalo, že lingvistika ako vedná disciplína s bohatou minulosťou sa o svoju budúcnosť prinajmenšom v stredoeurópskom priestore obávať nemusí.

Martin Ološtiak

Bugárová, M. : Intonácia a sémantika vety. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, Katedra slovenského jazyka 2001. 134 s.

Práca M. Bugárovej sa zaoberá osobitnými vzťahmi medzi sémantikou vety a jej formálnou stránkou, pričom túto formálnu stránku vety autorka chápe ako gramatickú a intonačnú štruktúru. Vetu teda vníma ako syntaktický útvar s príslušným obsahom, s náležitou gramatickou stavbou, intonačne zakotvenou modálnosťou ako komunikatívnou funkciou, na ktorú sa v prehovorovom akte viaže intonačná stránka. Ako ústredný cieľ práce si autorka postavila úlohu osvetliť základnú otázku tzv. intonológie, čiže teórie vzťahu intonácie a sémantiky vety, na báze melódie oznamovacej vety. Opiera sa pritom o jej tri realizačné podoby: o neutrálnu (bezpríznačnú), príznakovú a intonačne chybnú výpoveď. Okrem toho z intonačnej stránky analyzuje aj oznamovaciu vetu s nepravideľnou vetnou stavbou, ktorú podľa autorky M. Bugárovej charakterizuje parentéza, vytýčený vetný člen a pripojený vetný člen.

Osobitný a pritom veľmi zaujímavý výklad predkladá autorka v časti o dvoch suprasegmentálnych javoch vo vete, a to o dôraze a rytme. Rytmus označuje za sémantického činiteľa výpovede, ktorý má aj štylistickú funkciu v komunikácii, dôraz charakterizuje ako prvok so sémantickou funkciou. Na ozrejmenie sémantickej stránky vety priberá autorka aj ďalšie suprasegmentálne javy, ktoré sa primárne viažu na expresívne výpovede a na príznakové formy intonácie: sú to emfáza, timbre a timbrové variácie, emocionálnosť v asymetrických intonačných formách, ilokučná sila výpovede a iné. Výsledkom pozorného štúdia je aj kapitola o funkčnej analýze intonácie (s. 37 – 41), v ktorej autorka hodnotí niektoré názory aj zahraničných autorov a zahraničných škôl (napr. holandskej).